

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΑΝΑΓΛΥΦΑ
ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Α΄

ΔΥΟ ΑΝΑΓΛΥΦΟΙ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΑΙ ΠΛΑΚΕΣ

Αἱ δύο πλάκες, τῶν ὁποίων ἔπεται ἡ περιγραφή, παρελήφθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Κων/πόλεως τὴν 13^{ην} Ἰουνίου 1923 καὶ κατεγράφησαν εἰς τὸ μητρώον τῶν μαρμάρων ὑπ' ἀριθ. 3978, 3979. Προέρχονται δὲ ἐκ τοῦ τουρκικοῦ λουτροῦ «Ἰμραχὸρ Χαμάμ»¹, νῦν κατεστραμμένου, τὸ ὁποῖον κεῖται εἰς Βλάγκαν², πλησίον τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ τοῦ Γενί - Καποῦ, καὶ ἦσαν τοποθετημέναι ὡς διάκοσμος ἐκατέρωθεν τῆς ἐσωτερικῆς θύρας τοῦ λουτροῦ. Θὰ ἦσαν πιθανώτατα κεχρωσμένα ἐρυθραῖ, ὡς φαίνεται ἀπὸ ὑπάρχοντα ἴχνη. Μετὰ τίνα πυρκαϊάν, ἣτις ἐμαύρισε τὴν ἐπιφάνειαν τῶν πλακῶν, χωρὶς ὁμως νὰ προσβάλῃ τὸ μάρμαρον, τὰς ἐπέχρισαν ἐπανειλημμένως ὡς καὶ τὸν τοῖχον, μὲ ἄσβεστον, εἰς τρόπον ὥστε τὸ χρῶμα τοῦτο ἐγένετο τὰς ἐσοχὰς τοῦ ἀναγλύφου.

Λευκὸν μάρμαρον μὲ χονδροῦς κρυσταλλίνοις κόκκοις.

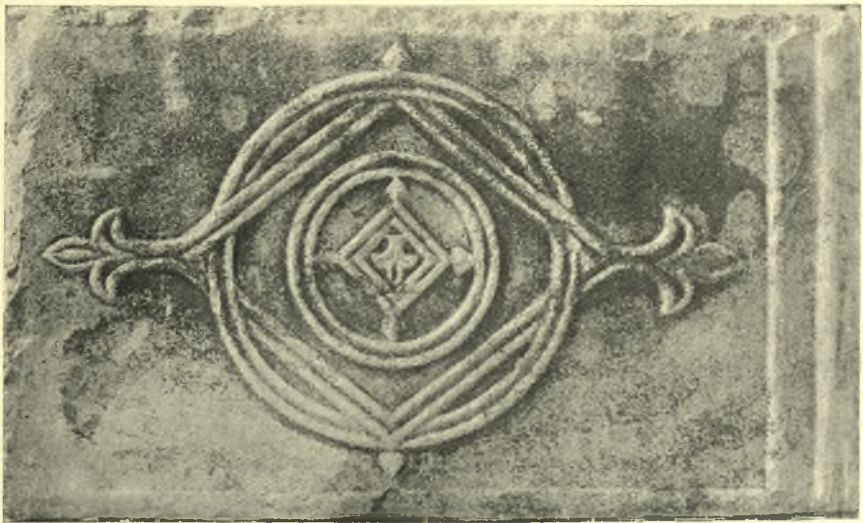
ἀρ. 3978. ὕψος 0,75, πλάτος 1,26, πάχος 0,035

ἀρ. 3979. » 0,77, » 1,21, » 0,04

Ἡ προσθία ὄψις τῶν πλακῶν φέρει ἴχνη ἐρυθροῦ χρώματος καὶ μαῦρα στίγματα προελθόντα ἀπὸ τὴν πυρκαϊάν· ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς εἶναι ἠλλοιωμένη ἐκ τοῦ χρῶματος, καὶ φέρει διαβρώσεις εἰς τὰ ἄνω ἄκρα καὶ τὰ πλευρά. Ἡ ὀπισθία ὄψις ἔχει ἐπιφάνειαν κιτρινωμένην καὶ ἐλαφρῶς ἠλλοιωμένην ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς, εἰς τὴν παραμικρὰν δὲ ἐπαφὴν κονιοποιεῖται.

¹ Τὸ «Ἐμίρ Ἀχούρ» ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν τίτλον τοῦ μεγάλου Σταυλάρχου, ὅστις ἐδίδετο εἰς τοὺς μεγάλους ἀξιωματούχους τῆς αὐλῆς. Διὰ πρώτην φοράν ὁ τίτλος οὗτος ἐδόθη κατὰ τὴν ἐποχὴν Βαγιαζήτ τοῦ Β' (1481 - 1512) εἰς τὸν Ἀλβανὸν Ἡλιάς Μπέην, υἱὸν τοῦ Ἀβδουλλάχ — ὁ τίτλος τοῦ Ἀβδουλλάχ δίδεται πάντοτε ὡς ὄνομα πατρὸς εἰς τοὺς ἀλλαξοπιστοῦντας καὶ σημαίνει θεράπων τοῦ Θεοῦ. (Βλ. «Sidjili Osmani», τόμ. 4^{ος}, σ. 732, κείμενον Τουρκικόν). Ὁ «Ἐμίρ Ἀχούρ» εἶναι τὸ ἴδιον πρόσωπον, τὸ ὁποῖον μετέτρεψε τὴν Μοῆν τοῦ Στουδίου εἰς τέμενος, καὶ ἔκτισεν ἐκεῖ πλησίον ἕν σχολεῖον. Διὰ τῆς διαθήκης του, χρονολογουμένης κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ῥαμαζανίου 916 Ἐγ. (1508), κληροδοτεῖ εἰς τὰ ἐν λόγῳ οἰκοδομήματα τὸ εἰσόδημα ἐνὸς λουτροῦ καὶ ἐπὶ καταστημάτων κειμένων ἐν Κων/πόλει εἰς τὴν συνοικίαν Βλάγκα. — Ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ λουτροῦ προέρχονται αἱ δύο πλάκες, τὰς ὁποίας περιγράφομεν.

² Βλάγκα εἶναι ἡ Βυζαντινὴ ὀνομασία τῆς συνοικίας, ἣτις διατηρεῖται μέχρι σήμερον.

Εἰκ. 1. Αἱ ἐπὶ ἐκατέρως ὄψεως τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3978 θωρακίου παραστάσεις.

Αἱ πλάκες περιβάλλονται εἰς τὰ κάτω ἄκρα καὶ εἰς τὴν μίαν πλευρὰν ὑπὸ ραβδώσεως ἐλαφρῶς καμπύλης. Εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 3979 ἡ ράβδωσις εἶναι ἐπενδεδυμένη μὲ πλατὺ γυμνὸν περιθώριον.

Δύο παγώνια εἶναι τοποθετημένα ἐκατέρωθεν σχηματοποιημένου ἀγγείου. Τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ, (εἰκ. 1) ὄρθιον, δεικνύει τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν,

καὶ ῥαμφίζει, κλῖνον τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ἄγγειον. Ὁ ὀφθαλμὸς σχηματίζεται ὑπὸ κύκλου ἔχοντος ὀπὴν εἰς τὸ κέντρον, εἰς τὴν ὁποίαν, ἴσως, θὰ ἦτο ἐνσφηνωμένος λίθος ἢ κόκκος χρωματιστῆς ὑάλου, παριστάνων τὴν κόρην τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἐπίσης εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ λοφίου ὑπάρχουν τρεῖς ἀνάλογοι ὀπαί, ὀλιγώτερον βαθεῖαι. Τὸ πτέρωμα τοῦ σώματος καὶ τοῦ λαιμοῦ ὑποδηλοῦται διὰ γραμμῶν φολιδωτῶν, τῶν ὁποίων αἱ διαστάσεις αὐξάνουν ὅσον ἀπομακρύνεται τῆς κεφαλῆς. Ἡ οὐρὰ εἶναι ὁμοίως διακεκοσμημένη ὑπὸ δύο παραλλήλων σειρῶν καμπύλων γραμμῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἀνάγλυφον προέχει περισσότερον, καὶ αἱ ὁποῖαι ἐλαττοῦνται εἰς τὸ ἄκρον τῆς οὐρᾶς, δίδουσαι οὕτω τὴν ἐντύπωσιν μεγάλου φύλλου, μὲ μίαν διάμεσον καὶ πολλὰς νευρώσεις. Τὸ ἄνω μέρος τῆς πτέρυγος κοσμεῖται ὑπὸ φολιδωτοῦ καὶ τὰ μακρὰ πτερὰ παριστάνονται διὰ παραλλήλων καὶ ἐπιμήκων ἀυλακίων. Οἱ πόδες εἶναι κυρτωμένοι, ὡς ἐὰν εἶχε τὴν στιγμὴν ἐκείνην προσγειωθῆ τὸ πτηνόν. Ὁ καλλιτέχνης δὲν ἀπεικόνισε τοὺς δακτύλους, διὰ νὰ μὴ φανῆ ἡ ἀσχημία τῶν ποδῶν τοῦ πτηνοῦ. Ἡ ὑπόλοιπος ἐπιφάνεια τῆς πλακός, ἐκτὸς τοῦ κάτω ἄκρου δεξιᾶ, καλύπτεται ὑπὸ φυτικῶν διακοσμήσεων. Εἰς τὸ ἄνω τμήμα ὑπάρχει φύλλωμα, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὡσεὶ ἐξερχόμενον τῆς οὐρᾶς τοῦ παγωνίου. Κάτωθεν τοῦ λαιμοῦ, ἐν φυτόν, ἀποτελούμενον ἐκ πέντε αἰχμηρῶν καὶ δύο καταπιπτόντων φύλλων, ἀναφύεται ἐκ τῆς γῆς.

Τὸ ἄγγειον εἶναι ὑδρία μετὰ λαβῶν, τοποθετημένη ἐπὶ ἐνὸς ὑποβάθρου, τοῦ ὁποίου εἶναι ὄρατὸν τὸ δεξιὸν κάτω τμήμα. Ἡ ὑδρία κοσμεῖται ὑπὸ δύο σχηματοποιημένων λαβῶν, αἵτινες ἀπολήγουσιν εἰς σπείρας.

Εἰς τὴν ἀριστερὰν πλάκα (εἰκ. 2) φαίνεται τὸ ἄκρον τῆς ἀριστερᾶς λαβῆς. Εἰς τὴν πλάκα ταύτην παριστάνεται ἐπίσης ἐν ὄρθιον παγώνιον, τοῦ ἰδίου μεγέθους μὲ τὸ προηγούμενον, ἀλλὰ μὲ διάφορον στάσιν. Ἀντὶ νὰ ῥαμφίξῃ, ἔχει τὴν κεφαλὴν ὑψωμένην καὶ ἐστραμμένην πρὸς τὰ ὀπισθεν, ἀνυψώνει ὀλίγον τὴν πτέρυγα, ἀφίνει δὲ τὴν οὐρὰν νὰ καταπέσῃ. Τὸ πτέρωμα παρουσιάζει μεγαλειότεραν ποικιλίαν ἀπὸ τὴν προηγουμένην πλάκα. Ὁ λαιμός, ἡ πτέρυξ καὶ ἡ κοιλία κοσμοῦνται διὰ τοῦ ἰδίου τρόπου, ἀλλὰ τοῦ λαιμοῦ τὰ μικρὰ πτερὰ, μετακινήθεντα κατὰ τὴν στροφὴν τῆς κεφαλῆς, εἶναι πολὺ τεταραγμένα, ὀλιγώτερον σχηματικά, καὶ πλησιάζουν πολὺ πρὸς τὴν πραγματικότητα. Ἡ διάμεσος νεύρωσις ἀντικαθίσταται ὑπὸ σειρᾶς ἐστιγμένων κύκλων, οἵτινες σχηματίζουν τὰς κηλίδας τοῦ πτερώματος τοῦ πτηνοῦ. Τὸ διαχώρισμα μεταξὺ τῶν φολιδωμάτων, παριστανόντων τὰ μικρὰ πτερὰ, καὶ τῶν ἐπιμήκων — παραλλήλων ἀυλακώσεων, αἵτινες σχηματίζουν τὰ μακρὰ πτερὰ, εἶναι ὑπογραμμισμένον διὰ καθέτου γραμμῆς, ἣτις φαίνεται νὰ χωρίζῃ τὸ σῶμα τοῦ πτηνοῦ εἰς δύο. Ὁ ὀφθαλμὸς, τὸ λοφίον, καὶ οἱ πόδες παρουσιάζουν τὰς ἰδίας ἀναλογίας κατασκευῆς μὲ τὰ ἐπὶ τῆς προηγουμένης πλακός. Κάτωθεν τοῦ λαιμοῦ ὑπάρχει φυτὸν ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ φυτὸν τῆς πρώτης πλακός. Τέλος δύο φυλλώματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν φαίνεται ἀναφρόμενον

Εἰκ. 2. Αἱ ἐπὶ ἑκατέρως ὄψεως τοῦ ὑπ' ἀριθ 3979 θωρακίου παραστάσεις .

ἐκ τῶν νώτων τοῦ πτηνοῦ καὶ τὸ ἕτερον μεγαλείτερον, κατέχουν ὁλόκληρον τὸ ἀριστερὸν τμήμα τῆς πλακός.

Εἰς τὸ ὀπισθεν μέρος τῶν δύο πλακῶν ὑπάρχουν δύο μεγάλοι γεωμε-

τρικαὶ διακοσμήσεις, αἵτινες κατέχουν ὅλον τὸν χῶρον, καὶ εἶναι ἀντιθέτως τοποθετημέναι ὡς πρὸς τὰ ἀνάγλυφα τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως. Ὁ χῶρος οὗτος ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν ὀρθογώνιον ἐπιφάνειαν περιβαλλομένην ὑπὸ πλαισίου:

Αἱ διαστάσεις εἶναι: ἄρ. 3978 ὕψ. 0,67, πλάτ. 1,10

» 3979 » 0,69 » 1,13

Τὸ πλαίσιον τῆς πρώτης δεξιά, ἑλαφρῶς πλαγιογραφημένον ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω, σχηματίζεται ὑπὸ δύο ραβδώσεων, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ δευτέρα εἶναι καμπύλη καὶ στηρίζεται ἐπὶ μεγάλου γυμνοῦ περιθωρίου. Τὸ κάτω μέρος τῆς πλακὸς περιβάλλεται ἐπίσης ὑπὸ γυμνοῦ περιθωρίου, μικροτέρου ὅμως πλάτους: εἰς τὸ ἄνω τμήμα καὶ ἀριστερά, τὰ κυμάτια τοῦ πλαισίου ἐξωμαλύνθησαν. Ὁ διάκοσμος ἀποτελεῖται ἀπὸ διπλοῦν κύκλον, ὅστις τέμνεται ὑπὸ διπλοῦ ῥόμβου κανονικῶς τοποθετημένου, τὰ ἄκρα τοῦ ὁποίου ἀπολήγουσιν εἰς κρίνους καὶ φύλλα κισσοῦ. Εἰς τὸ κέντρον ὑπάρχει δευτέρος διπλοῦς κύκλος, σχηματιζόμενος ὅπως οἱ προηγούμενοι, ἐκ δύο σπειρῶν πλαγιογραφημένων, ἑλαφρῶς ἀναγλύφων. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἀναγλύφου ὑπάρχει εἰς κρίνος πλαισιούμενος ὑπὸ διπλοῦ ῥόμβου, ἐπίσης κανονικῶς τοποθετημένου. Αἱ γωνίαι τοῦ ῥόμβου καταλήγουσιν ἐξωτερικῶς εἰς τέσσαρα φύλλα κισσοῦ, στηριζόμενα ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ κύκλου.

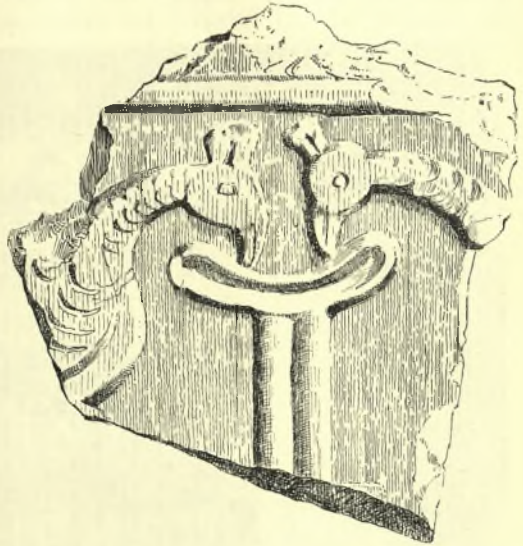
Ὁ διάκοσμος τῆς δευτέρας πλακὸς, ὡς πρὸς τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν τέχνην, εἶναι ὅμοιος πρὸς τὸν τῆς πρώτης. Εἰς τὸ κέντρον διακρίνονται τέσσαρες κρίνοι ἐν σχήματι σταυροῦ, οἵτινες κατέχουν ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν, προσδιοριζομένην ὑπὸ ῥόμβου κανονικῶς τοποθετημένου, ὅστις ἐπίσης πλαισιοῦται ὑπὸ δύο ἄλλων ῥόμβων σχηματιζομένων ὑπὸ σπειρῶν ἑλαφρῶς πλαγιογραφημένων, μικροτέρου ὅμως πλάτους τοῦ προηγουμένου. Αἱ γωνίαι τοῦ δευτέρου καταλήγουν ἐξωτερικῶς εἰς τέσσαρα φύλλα κισσοῦ. Μέγας διπλοῦς ῥόμβος πλαισιώνει τὸ σύνολον, ὅστις, ὅπως ὁ ῥόμβος τῆς προηγουμένης πλακὸς, ἔχει εἰς τὰς ἐξωτερικὰς γωνίας συμπλέγματα, κρίνους καὶ φύλλα κισσοῦ. Εἰς τὸ μέσον ἐκάστης πλευρᾶς τοῦ ῥόμβου τὸ περιζῶμα προβάλλεται συνεχές, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζωνται τέσσαρες προεξοχαὶ ἐν εἴδει πετάλων, εἰς τὸ κέντρον τῶν ὁποίων διακρίνονται τέσσαρα ἀνθέμια συμμετρικῶς διατεταγμένα.

Ἡ ἐξέτασις τῶν πλακῶν τούτων μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι πρόκειται περὶ δύο πλακῶν θωρακίου, τὰς ὁποίας ἐξήγαγον ἀπὸ πυρποληθὲν οἰκοδόμημα τοῦ 6^{ου} αἰῶνος καὶ ἐχρησιμοποίησαν πάλιν. Πράγματι πολλοὶ λόγοι ἐνισχύουν τὴν εἰκασίαν ταύτην. Πρῶτον, καθὼς παρατηρήσαμεν ἀνωτέρω, αἱ διακοσμήσεις εἶναι τῶρα ἀντιθέτως τοποθετημέναι ὡς πρὸς τὰς γλυπτὰς παραστάσεις. Αἱ ὑπὸ τῆς πυρκαϊᾶς προξενηθεῖσαι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ μαρμάρου βλάβαι, δὲν διακρίνονται εἰμῆ ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς, ἦτις κατὰ τὴν νέαν διάταξιν τῶν πλακῶν ἔπρεπε νὰ ἦτο ἐφηρμοσμένη ἐπὶ τοῦ τοίχου καὶ

συνεπῶς δὲν ὑπέστη ἐπιδιόρθωσιν. Τοῦθ' ἀντίθετος πλευρά, ἐπὶ τῆς ὁποίας εὐρίσκονται τὰ ἀνάγλυφα, ἐκαθαρίσθη ἐπιμελῶς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀφήρесе μαζὺ μὲ τὴν προσβληθεῖσαν ἐπιφάνειαν τοῦ μαρμάρου καὶ τὴν παλαιὰν διακόσμησιν, ἧτις συνίστατο, πιθανότατα, ἀπὸ συνήθους τύπου σταυρόν, ἐντὸς κύκλου ἑλαφρῶς ἀναγλύφου. Ὁ καλλιτέχνης, πρὸς ἐξοικονόμησιν χώρου, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος ἠναγκάσθη νὰ παραλείψῃ τὰς δύο θραβδώσεις τοῦ πλαισίου. Πράγματι τὸ πλευρικὸν καθὼς καὶ αἱ ἄλλαι θραβδώσεις, φαίνονται ὅτι ἔχουσι τελείως ἀποκοπῆ. Αἱ πλάκες αὗται ἦσαν τοποθετημέναι ἐκατέρωθεν στήλης ἢ ἄλλης πλακός, ἧτις ἐσχημάτιζε τὸ ἐνδιάμεσον, καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦτο λαξευμένον τὸ ὑπόλοιπον ἄγγειον, μέρος τοῦ ὁποίου διακρίνεται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλακός, μέρος δὲ τῆς λαβῆς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς (εἰκὼν 3).

Ἀπὸ τὸ ἄγγειον, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, θὰ ἀνυψοῦτο σωλὴν ἀπολήγων εἰς κῶνον πύκνης, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔξεπήδα τὸ ὕδωρ¹, ὅπως φαίνεται εἰς ἐπικεφαλίδα τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου, παραληφθεῖσαν ἀπὸ χειρόγραφον Εὐαγγέλιον μετὰ μικρογραφιῶν τοῦ 13^{ου} Αἰῶνος, φυλαττόμενον εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Παλαίου Σεραγίου² (εἰκὼν 4).

Ἡ παράστασις δύο παγωνίων τοποθετημένων ἐκατέρωθεν ἄγγειου ἢ πίδακος εἶναι ἀρκετὰ κοινὴ καὶ φέρεται συχνάκις εἰς Βυζαντινὰ γλυπτὰ ἢ ζωγραφίας. Ὅθεν δὲν χρειάζεται νὰ ἐπανεέλθωμεν ἐπὶ τοῦ θέματος. Θὰ ἀρκεσθῶμεν μόνον νὰ παρουσιάσωμεν ἐνταῦθα (εἰκ. 5) πρὸς παραβολήν, μίαν ἄλλην ἀνέκδοτον πλάκα παριστώσαν τὸ ἴδιον θέμα. Εὐρίσκεται αὕτη εἰς τὴν

Εἰκ. 3. Παράστασις παγωνίων ἐπὶ συντριμματος θωρακίου ἀποκειμένου ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως

¹ J. Strzygowki, *Der Pinienzapfen als Wasserspeier*, *Römische Mitteilungen* XVIII, 1903, σ. 185. J. Ebersolt, *Le Grand Palais de Constantinople et le livre des Cérémonies* Paris 1910, σ. 111.

² Μεμβράνη σχήματος 0,30×0,23, 210 φύλλα. J. Ebersolt, *Mission Archéologique de Constantinople*, Paris 1921, σ. 61, Νο 21. Ἐπίσης Βλ. δι' ὅμοιον ἀντίτυπον, O. M. Dalton, *Byzantine Art and Archaeology*, Oxford, 1911, σ. 243 εἰκ. 151.

πρόσψιν τουρκικής κρήνης ἐν χρήσει, κειμένης εἰς τὴν ἐξοχὴν, 4 χιλιόμετρα βορείως τοῦ Μπακήρικιοῦ (τέως Μακροχωρίου, πάλαι Ἐβδόμου), καὶ τὸ ὕδωρ αὐτῆς χρησιμεύει πρὸς ἄρδευσιν τῶν λαχανοκήπων τοῦ Σογανλῆ. Εἶναι πλάξ ὕψους 0,75, πλάτ. 1,33, καὶ πάχ. 0,06. Πλαισιοῦται ὑπὸ τριῶν θραβδώσεων μετὰ γυμνῶν περιθωρίων. Τὸ κάτω τμήμα ἐθραύσθη, καθὼς καὶ τὸ κέντρον, ὅπου ἠνοίχθη ὀπὴ διὰ τὴν ἐκροὴν τοῦ ὕδατος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐξηφάνισε

Εἰκ. 4. Ἐκ τοῦ ἐπιτίτλου χειρογράφου Εὐαγγελίου τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἀποκειμένου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Ἀχμέτ τοῦ Γ' ἐν τοῖς παλαιοῖς ἀνακτόροις τῆς Κων/πόλεως.

τελείως τὸ σχηματοποιημένον ἄγγειον, ἔξ οὗ ἀνέδιδον κλώνοι ἀμπέλου καὶ ὁ ἀπολήγων εἰς κῶνον πεύκης σωλήν. Τὰ παγώνια ἴστανται ἐπὶ δύο συμμετρικῶς τεταγμένων κλώνων ἀμπέλου μετὰ βοτρύων, θραμφίζουσι δὲ τὸν κῶνον τῆς πεύκης, ἢ μᾶλλον πίνουσι ἀπὸ τὸ ἀναβρύον ὕδωρ. Τὸ σῶμα τῶν πτηνῶν εἶναι γυμνόν, ὃ δὲ καλλιτέχνης ἀπεικόνισε λεπτομερῶς μόνον τὰ πτερὰ καὶ τὰς οὐράς. Τὸ ἄνω τμήμα τῆς πτέρυγος κοσμεῖται ὑπὸ φολιδωτοῦ, παριστάνοντος τὰ μικρὰ πτερὰ, τὰ ὁποῖα διαχωρίζονται ὑπὸ μεγάλων πτερῶν,

ὑποδεικνυμένων διὰ παραλλήλων ἀβλακώσεων. Αἱ καταπίπτουσαι οὖραι ἀποτελοῦνται ἐκ μιᾶς διαμέσου καὶ πολλαπλῶν πλευρικῶν νευρώσεων μετὰ τριῶν ἐστιγμένων κύκλων, συμμετρικῶς τοποθετημένων, οἵτινες παριστάνουν τὰς κηλίδας τοῦ πτερώματος.

Ἄλλο ἀνάγλυφον, γνωστὸν ἤδη ¹, (εἰκ. 6) εὗρισκόμενον ἐπὶ τῆς προσόψεως τῆς κρήνης τοῦ Κήρυ Τσεσμέ, πλησίον τοῦ ὑδραγωγείου τοῦ Οὐάλεντος παρουσιάζει τὰς αὐτὰς ἀναλογίας ὅσον ἄφορα εἰς τὴν διάταξιν τοῦ

Εἰκ. 5. Τὸ παρὰ τὸ Βυζαντινὸν Ἑβδομον ἀνάγλυφον τὸ ἐντετοιχισμένον ἐπὶ τῆς προσόψεως Τουρκικῆς κρήνης.

θέματος καὶ τὴν τεχνοτροπίαν. Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο πλάκας ἀνίσων διαστάσεων. Ἡ κυριώτερα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀπεικονίζεται τὸ θέμα, ἔχει ὕψος 1,10, πλάτος 1,47. Ἡ δεξιὰ, ἣτις χρησιμεύει ὡς συμπλήρωμα τῆς πρώτης, ἔχει ὕψος 1,25, πλάτ. 0,37. Τὸ θέμα εἶναι τὸ ἴδιον, καὶ τὰ παγώνια παρουσιάζουσι τὴν αὐτὴν συμβατικὴν, αὐστηρὰν συμμετρίαν, ὅπως καὶ εἰς τὴν προηγουμένην πλάκα. Ἡ αὐτὴ συμμετρία παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ τῶν κλώνων τοῦ φυτοῦ μετὰ φύλλων, οἵτινες ἐξέρχονται ἐκ τοῦ ἐν σχήματι κάλυκος ἀγγείου. Τὸ σῶμα τῶν πτηνῶν εἶναι ἐπίσης γυμνόν, αἱ δὲ πτέρυγες καὶ αἱ οὖραι ἐξετελέσθησαν

¹ Μ. Γεδεών, Χρονικά τοῦ Πατριαρχικοῦ οἴκου, Κων/πολις 1886, σ. 61.—Mordtmann, Esquisse topographique de Constantinople Lillí, 1892, σ. 71.—J. Strzygowski, Ἐνθ' ἀν. σ. 195 εἰκ. 10.

κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ὅπως ἐπὶ τῆς πλακῆς τοῦ Σογανλῆ. Αἱ δύο τελευταῖαι, παραστάσεις αἰτίνες, κατὰ τὴν γνώμην μας, ἀνήκουσιν εἰς τὸν 6^{ον} αἰῶνα, παραβαλλόμεναι πρὸς τὰς ἐκ τοῦ λουτροῦ τοῦ Ἰμραχόρ (Ἐμίρ - Ἀχούρ) προερχόμενας, παρουσιάζουσι διαφορὰς ἀρκετὰ σημαντικὰς. Ἐνταῦθα οἱ καλλιτέχναι ἐτήρησαν αὐστηρὰν συμμετρίαν, ἣτις ἀρμόζει εἰς τὸν καθαρῶς διακοσμητικὸν σκοπὸν, εἰς τὸν ὅποιον ἀπέβλεψαν, ἐνῶ ὁ καλλιτέχνης ὁ ἐκτελέσας τὰ ἀνάγλυφα τοῦ λουτροῦ τοῦ Ἰμραχόρ, προσεπάθησε μὲ διακοσμητικὴν πάντοτε

Εἰκ. 6. Ἐκ Βυζαντινοῦ ἀναγλύφου ἐντετοιχισμένου ἐπὶ τῆς προσόψεως Τουρκικῆς κρήνης παρὰ τὸ ὕδραγωγεῖον τοῦ Οὐάλεντος.

σκοπὸν, νὰ πλησιάσῃ τὴν πραγματικότητα, ἀπομακρυνόμενος κάπως τῆς πατροπαράδοτου συμμετρίας.

Ὅπως παρατηρήσαμεν ἤδη, ἡ στάσις τῶν πτηνῶν ἐπὶ τῆς γῆς, καθὼς καὶ ὁ τρόπος τοῦ πίνειν εἶναι πολὺ φυσικά. Ἐπίσης ὁ διάκοσμος τοῦ περῶματος παρίσταται λεπτομερέστατα. Οὕτω, τὸ ἐν παγώνιον δεικνύει τὸ ἄνω τμήμα τῆς οὐρᾶς κεκοσμημένον ὑπὸ ἐστιγμένων κύκλων, παριστώντων τὰς κηλίδας τοῦ περῶματος, ἐνῶ τοῦ δεξιοῦ φαίνεται τὸ κάτω μέρος τῆς ἀνυψωθείσης οὐρᾶς. Ἐπίσης αἱ κόραι τῶν ὀφθαλμῶν δὲν παρίστανται πλαστικῶς, ὅπως ἐπὶ τῶν δύο πλακῶν τοῦ 6^{ου} αἰῶνος, ἀλλὰ διαφαίνονται σαφῶς, ὅπως καὶ ὁ διάκοσμος τῶν λοφίων.

Κατὰ τὴν γνώμην μας τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα θὰ ἐγένοντο κατὰ τὰ τέλη τοῦ 9^{ου} ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 10^{ου} Αἰῶνος, μετὰ τὴν περίοδον τῶν Εἰκονοκλαστῶν. Ἀναμφιβόλως αἱ πλάκες αὐταὶ ἐπρόκειτο ἀρχικῶς νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς διάκοσμος τῶν προσόψεων Βυζαντινῶν κρηνῶν, ἐχρησιμοποιήθησαν δὲ πάλιν

Εἰκ. 8. Ξύλινον θυρόφυλλον Ἀραβικῆς τέχνης ΙΓ' αἰῶνος ἀποκείμενον ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὑπάρχουσιν ἤδη δύο παραδείγματα ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τρίτον ἐπὶ τῆς κρήνης τοῦ Γενιτζέ, χωρίου κειμένου πλησίον τοῦ Ὀδεμησίου (ἀρχαίων Ὑπαίπων τῆς Λυδίας (εἰκ. 7). Ἐξ ἄλλου ἡ παράστασις παγωνίων συναντᾶται συχνὰ εἰς τὴν Μουσουλμανικὴν τέχνην¹ ὡς ἀπλῆ διακόσμησις ἀνευ συμβολικῆς ἐννοίας ὡς συναντᾶται εἰς τὴν Χριστιανικὴν τέχνην. Ὡς παράδειγμα δίδομεν ἐδῶ ἐν ξύλινον θυρόφυλλον Ἀραβικῆς τέχνης τοῦ 13^{ου} Αἰῶνος, προερχόμενον ἐξ Ἀγκύρας².

Εἰκ. 7. Παράστασις ἀντιμετώπων παγωνίων ἐπὶ Βυζαντινοῦ ἀναγλύφου ἐντετοιχομένου ἐπὶ τῆς κρήνης τοῦ χωρίου Γενιτζέ.

(Εἰκ. 8). Τὰ παγώνια ἔχουσιν ἐν αὐτῷ τὴν ἰδίαν στάσιν καὶ τὴν αὐτὴν συμμετρίαν ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν πλακῶν, τὰς ὁποίας περιεγράψαμεν. Τέλος ἐπὶ τῆς κρήνης Μουράτ τοῦ Γ' εὕρισκομένης εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Τσινιλι Κιόσκ, τοῦ Μουσείου Κων/πόλεως, βλέπομεν τὸ παγώνιον μόνον ὡς κύριον κόσμημα.

¹ G. Migeon, Manuel d'Art Musulman Paris, 1927, τόμ. I, σ. 268, 358, 363, 379; τόμ. II σ. 24, 28, 110, 214, 215, 234, 293, 294, 302, 304, 305, 307, 316, 317, 324, 326, 328, 338, 384.

² Μουσεῖον Κων/πόλεως. Μουσουλμανικὴ Συλλογὴ, ἀριθ. μητρώου.

Β΄

ΠΛΑΞ ΘΩΡΑΚΙΟΥ ΠΑΡΙΣΤΩΣΑ ΤΗΝ ΘΥΣΙΑΝ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ

Ἡ πλάξ προέρχεται ἐκ Κωνσταντινουπόλεως παραχωρηθεῖσα εἰς τὸ Μουσεῖον ὑπὸ τῶν κληρονόμων ἀρχαιοπώλου ἐγκατεστημένου ἐν Ζιντζιρλι Χὰν τῆς Μεγάλης Ἀγορᾶς. — Εἶναι καταγεγραμμένη ὑπ' ἀριθ. 4141 τοῦ μητρώου Μαρμάρων τοῦ Μουσείου Κων/πόλεως.

Εἰκ. 9. Ἡ προσθία ὄψις τοῦ θωρακίου, ἐφ' οὗ ἡ παράστασις τῆς θυσίας τοῦ Αβραάμ.

Ἄσβεστόλιθος σκληρός. Σημεριναὶ διαστάσεις: ὕψ. 0.78, πλάτ. 0.82, πᾶχ. 0.10. Τὰ ἀνάγλυφα παρουσιάζουσι προεξοχὴν 0.02.

Ἡ πλάξ αὕτη θὰ εἶχεν ἐπὶ μακρὸν χρησιμεύσει πρὸς πλακόστρωσιν, μὲ τὰς γλυπτὰς παραστάσεις ἐστραμμένας πρὸς τὴν γῆν, ἐπὶ τῶν ὁποίων δια-

κρίνονται ἀκόμη ἕξη κονιάματος. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου, ἡ ἐπιφάνεια ἔχει φθαρῆ ὑπὸ τῆς ὑγρασίας καὶ ἔχουσι σχηματισθῆ ἔν αὐτῇ πολυάριθμοι κοιλότητες.

Αἱ ἀρχικαὶ διαστάσεις τῆς πλακὸς ἐμειώθησαν ὑπὸ τῆς λιθοτομίας, ἣτις ἐξηφάνισε τὸ ἥμισυ τοῦ δένδρου μετὰ τῶν ὀπισθίων μερῶν τοῦ κριοῦ ἀριστερά, καὶ τοὺς πόδας τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ ζώου εἰς τὸ κάτω τμήμα. Διαβρώσεις ἐπιπόλαιαι παρατηροῦνται ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας καὶ ἀρκετὰ

Εἰκ. 10. Ἡ ὀπισθία ὄψις τοῦ αὐτοῦ θωρακίου.

ἐμφανεῖς εἰς τὰ ἀνθρώπινα πρόσωπα. — Ἄνωθεν τοῦ κριοῦ διακρίνεται κοιλότης διὰ μεταλλικὸν ἔμβολον· ἡ ἄνω ἀριστερὰ γωνία εἶναι τεθραυσμένη. Πλαγία θραῦσις εἰς τὸ ἄνω δεξιὸν τμήμα ἔχει ἀφαιρέσει τὰ δάκτυλα τῆς δεξιᾶς χειρὸς τοῦ Πατριάρχου καὶ τὴν λεπίδα τῆς μαχαίρας. Ἡ ὀπισθία ἐπιφάνεια εἶναι λίαν ἐφθαρμένη, λόγῳ τῆς ὑπὸ τῶν ποδῶν τριβῆς.

Ὁ Ἄβρααμ ὄρθιος, ἐστραμμένος δεξιὰ, μὲ τὸ σῶμα στηριζόμενον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδός, τοῦ ἀριστεροῦ ἐλαφρῶς καμπτομένου, στρέφει τὴν κεφαλὴν δι' ἀποτόμου κινήσεως ἀριστερὰ, πρὸς τὴν Χεῖρα Κυρίου «*Dextram Domini*»,

ἥτις διαφαίνεται εἰς τὴν ἄνω ἀριστερὰν γωνίαν τοῦ πεδίου. Ἡ κόμη αὐτοῦ εἶναι βραχεῖα καὶ ἐρριμμένη ἐπὶ τοῦ μετώπου, οἱ ὀφθαλμοὶ μεγάλοι καὶ ἔσκαμμένοι εἰς κυκλικὴν κοιλότητα, τὸ οὖς ὄρατόν, μέγα καὶ ἐξέχον, τὸ γένειον μικρὸν καὶ πυκνόν, ἡ δὲ σὺς, τὸ στόμα καὶ οἱ μύστακες ἔχουσι πολὺ διαβρωθῆ. Ὁ Πατριάρχης φέρει μακρὸν χιτῶνα καὶ ἱμάτιον, ἐν κράσπεδον τοῦ ὁποίου κατέρχεται κατὰ μῆκος τῆς ῥάχεως. Αἱ χειρὶδες εἶναι ἀνεστραμμέναι μέχρι τῶν ἀγκώνων, οὕτως ὥστε τὰ ἀντιβράχια μένουσι γυμνά. Στηρίζει τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ υἱοῦ του, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς, ἀνυψωμένης, κρατεῖ τὴν μάχαιραν.

Ὁ Ἰσαάκ, μὲ τὰς χεῖρας συνδεδεμένας ὀπισθεν τῆς ῥάχεως, εἶναι ἀνωπός, μὲ τὸ ἓνα γόνυ εἰς τὴν γῆν, καὶ φέρει βραχὺν χιτῶνα, ὅστις ἀφίνει ἀκάλυπτα τὰ γόνατα καὶ τὰς κνήμας. Τὸ πρόσωπον ἔχει διαβρωθῆ, ἡ κόμη εἶναι βραχεῖα καὶ ἐρριμμένη ἐπὶ τοῦ μετώπου, τὸ δὲ οὖς μέγα καὶ ἐξέχον. Ὁπισθεν τοῦ Πατριάρχου εὐρίσκεται ὁ κριὸς τῆς ἀντικαταστάσεως, πλαγιογραφημένος δεξιᾶ, καὶ προσδεδεμένος διὰ φορβιάς εἰς τὸν κεκομμένον κλάδον δένδρου, ἄνωθεν τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται δέσμη φύλλων.

Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς ὑπάρχει σταυρὸς πεπλατυσμένος ἐντὸς κύκλου πλαισιουμένου ὑπὸ δύο γυμνῶν περιζωμάτων.

Ἔργασία χονδροειδῆς τοῦ τέλους τοῦ 5^{ου} Αἰῶνος¹.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΑΚΡΙΑΔΗΣ

¹ Βλ. Θραύσμα ἀναλόγου παραστάσεως, παρὰ Mendel, Catalogue des Sculptures du Musée de Constantinople τόμ. II σ. 473, No 674; G. Stulfauth, «Die Engel in der altchristlichen Kunst (Archaeologische Studien zum christlichen Altertum und Mittelalter von J. Ficker, III Heft), σ. 97. Τὸ θέμα παρίσταται συχνάκις ἐπὶ παλαιοχριστιανικῶν τραπεζῶν, ὧν μία ἐν τῷ μουσεῖῳ Ἡρακλείου Κρήτης ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Α. Ὁρλάνδου ἐν Byzantinisch - Neugriechische Jahrbücher τόμ. 6 σελ. 160 - 163, ἔνθα καὶ σχετικαὶ παραπομπαί.